

Тищенко Е.Н.

**ОБРЯДОВЫЙ ТАНЕЦ КАК КРЕАТИВНАЯ ФОРМА РЕПЕРТУАРА
ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ШКОЛЬНОГО КОЛЛЕКТИВА**

Статья посвящена вопросам современных воспитательных возможностей обрядового сценического танца.

Ключевые слова: воспитание, репертуар, танец.

Tischenko O.M.

**CEREMONIAL DANCE AS CREATION FORM OF REPERTOIRE OF CHOREOGRAPHIC
SCHOOL COLLECTIVE**

This article is devoted the questions of modern educate possibilities to a ceremonial stage dance.

Key words: education, repertoire, dance.

УДК 372.326

Толстих О.О.

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Автор статті визначає роль естетичного досвіду в процесі розвитку особистості молодшого школяра, уточнює поняття естетичного досвіду особистості та характеризує молодший шкільний вік як період специфічного розвитку духовного світу дитини та початок усвідомленого ставлення до краси навколишньої дійсності.

Ключові слова: досвід, естетичний досвід, молодші школярі, формування, особливості.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є формування духовно розвиненої особистості. Основи цього розвитку започатковуються в молодшому шкільному віці. Наразі здійснюється активний пошук успішного вирішення цієї проблеми. Проблема багатоаспектна і потребує комплексного вирішення. Одним із напрямів її реалізації є формування естетичного досвіду школяра, оскільки це в першу чергу свідчитиме про духовність особистості.

Аналіз основних досліджень, публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Насамперед сутність поняття "досвід" ми знаходимо в дослідженнях психологів, в яких вони визначають досвід як діяльнісну сутність людини (П. Гальперін, Л. Занков, О. Леонтьєв та ін.); як один із компонентів структури особистості, що виражає її змістовність (Л. Воробйова, Н. Непомняца, К. Платонов, Т. Снегірьова та ін.); як стан індивідуальної свідомості, суб'єктивний духовний феномен сомоактуалізації (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм та ін.); як світоглядний спосіб буття та життєдіяльності (В. Іванов, М.Каган, В. Панов та ін.).

Естетичний досвід має свою специфіку. Вчені зосереджують увагу на таких його особливостях: структурованість (В. Бутенко, Т. Завадська, Г. Карась, О. Шевнюк та ін.); багатофункціональність (І. Зязюн, В. Іванов, Л. Куненко та ін.); спрямованість на принцип бінарності категорій прекрасного та виразного (М. Киященко, Л.Печко, Г.Тарасенко та ін.).

Особливий інтерес у межах досліджуваної теми становлять наукові праці, у яких предметом спеціального дослідження стало формування естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку. Це, зокрема, роботи Т. Кислинської, Л.Куненко, А. Мелік-Пашаєва, О. Овчиннікової та ін., дисертаційні дослідження І. Гриценко, Т. Завадської, С. Хлебик та ін. Ряд наукових праць зосереджено на розробці методичних аспектів щодо формування естетичного досвіду засобами мистецтва (Н. Вітковська, Д. Джола, Л.Коваль, А. Щербо, Ж. Юзвак та ін.). Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким

присвячується означена стаття. Практична діяльність вчителів початкової школи визначає проблеми у формуванні естетичного досвіду молодших школярів. Причиною цього є недостатнє володіння вчителями початкових класів методикою естетичного виховання як під час уроків, так і в позаурочній діяльності.

Мета статті: проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження та досвід роботи вчителів початкової школи визначити особливості формування естетичного досвіду молодших школярів.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких завдань:

- 1) з'ясувати роль естетичного досвіду в процесі розвитку особистості молодшого школяра;
- 2) охарактеризувати молодший шкільний вік як період специфічного розвитку духовного світу дитини;
- 3) довести, що саме у молодших школярів започатковуються основи усвідомленого ставлення до краси навколишньої дійсності;
- 4) визначити особливості формування естетичного досвіду у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку багатьох учених, естетичний досвід відіграє суттєву роль у процесі розвитку особистості молодшого школяра, а саме: допомагає орієнтуватися в тому, що є прекрасним чи потворним, піднесеним чи низьким у поведінці та діяльності людини, тобто всі якості об'єктів і явищ навколишньої дійсності ціннісно порівнюються з еталонами досвіду [3]; виступає як основа цілеспрямованого передавання й розширення культурного та соціального досвіду [3]; є передумовою актуалізації творчого потенціалу особистості, формування її естетичної культури [2; 7] тощо.

Науковці підкреслюють, що естетичний досвід впливає на перетворення ідейних установок у цілеспрямований стиль поведінки особистості [3: 67], сприяє перенесенню дитиною позитивного досвіду спілкування з мистецтвом як особливою формою соціальних відносин на інші сфери життя (коректувальна функція), нагромадженню інформації з метою побудови та удосконалення внутрішньої моделі навколишньої дійсності (інтеграційна функція), регулюванню людської поведінки та діяльності (регулятивна функція). Не залишились поза увагою вчених і такі прояви естетичного досвіду в особистому розвитку дитини, як збагачення обсягу естетичного матеріалу; розвиток механізмів естетичної свідомості; активізація естетичної сприйнятливості та чутливості; забезпечення змісту й форм естетико-культурного спілкування; підготовка до співтворчого й творчого проявів індивідуального потенціалу; побудова необхідної інформативно-технологічної основи й моделі особистого осмислення культури та ін. [7: 138].

Характеристика вікових особливостей психічного розвитку особистості молодшого школяра описана в працях І. Беха, Л. Виготського, М. Задесенця, Т. Косми, Г. Люблінської, О. Скрипченка та ін., свідчить, що в цей період відбувається якісна перебудова пізнавальних процесів: спостереження, сприймання, мислення, пам'яті, уваги та ін., які набувають довільного характеру й прискореного розвитку.

Так, за допомогою символічної комунікації діти вчаться здійснювати зв'язок із зовнішнім світом та впливати на внутрішній світ власних думок та почуттів, у результаті чого, на нашу думку, молодші школярі мають більші потенційні можливості для розвитку власного естетичного досвіду. Учні початкової школи, зокрема, характеризуються "реактивністю" на безпосередні враження, що сприймаються органами чуття, чутливістю до образно-емоційних моментів [5: 28–29]. Н.Лейтес справедливо наголошував на тому, що діти взагалі близькі до "художнього" типу, для якого притаманні яскравість сприйняття, образна пам'ять, багатство уяви тощо [5: 257].

У молодшому шкільному віці досконало розвинені аналізатори сприяють тому, що діти стають чутливіші до гармонійних і дисгармонійних поєднань кольорів, запахів, звуків, рухів. Зростає й рівень естетичних переживань, спостерігається загальна тенденція в розвитку почуттів – усвідомленість та змістовність. Саме у цьому віці формуються нові культурні потреби в набутті знань, читанні книжок, переживанні прекрасного. Науковці

зауважують, що розвиток потреб іде у напрямі домінування духовних над матеріальними [5 та ін.].

Дослідження вчених (Л. Виготський, М. Єрмолаєва, Т. Ігнат'єва, О. Леонт'єв, Є. Ніколаєва, О. Скрипченко, О. Шаграєва та ін.) переконливо доводять, що молодший шкільний вік – це період всебічного розвитку духовного світу дитини, початок усвідомленого ставлення до краси навколишньої дійсності. Так, на межі дошкільного та молодшого шкільного віку ігрова діяльність набуває вищого ступеня свого розвитку – драматизації, що являє собою “своєрідну передестетичну діяльність” [6: 498]. На думку О. Леонт'єва, гра-драматизація, на відміну від ранніх ігор, не відображає узагальнено дій зображувального персонажу; характеризується творчою побудовою, а не безпосереднім наслідуванням; для дитини стає важливим не тільки те, що вона зображає, але і те, як вона це робить. Виокремлені ознаки дозволили науковцям вважати гру-драматизацію “однією з можливих форм переходу до продуктивної, а саме до естетичної діяльності з характерним для неї мотивом впливу на інших людей” [6: 498].

Спрямованість на зовнішній світ у молодшого школяра знаходиться на високому рівні. Факти, події, деталі залишають у них сильні враження, тому інтенсивно збагачується життєвий досвід дитини: досвід знань, досвід переживань, досвід відповідної діяльності. Учні цього віку характеризуються емоційним, щирим сприйманням будь-якого досвіду, вони не відділяють своє “я” від зовнішнього світу й відкриті звукам, кольорам, формам довкілля. Дитячий анімізм (прагнення все оживити), безпосередність, відчуття новизни й здивування – все це є сприятливою передумовою для формування естетичного досвіду. Ш.Амонашвілі практичною діяльністю довів своє твердження про те, що тільки різноманітний життєвий досвід дитинства може сприяти успішному засвоєнню всього досвіду людства [1: 11].

Заслугове на увагу розроблена та організована В.Сухомлинським система естетичного виховання учнів Павлівської школи, спрямована на формування цілісного естетичного досвіду дитини. Так, молодші школярі мали змогу вже на шкільній ділянці поринути в красу природи, помилуватись алеєю троянд, галявиною конвалій, мальвовими гаями [8: 112–113]. Протягом року школярі були задіяні в урочисто-піднесені ритуали, традиції та свята. Це, зокрема, Свято пісні, Свято птахів, Свято квітів, Зимове свято снігового містечка, висадка першокласниками в першу весну свого шкільного життя яблуні матері, яблуні батька, яблуні бабусі, яблуні дідуся та ін. [8: 79–87].

У “школі радості” велика увага приділялась взаємозв'язку естетичного сприймання й естетичної творчості, нагромадженню в дітей естетичних вражень, красі праці, естетиці побуту та зовнішнього вигляду тощо [8: 377–390]. В.Сухомлинський підкреслював, що “людина стала людиною, коли почула шелест листя і пісню коника, дзюрчання весняного струмка і дзвін срібних дзвіночків жайворонка в бездонному літньому небі, шелест сніжинок і завивання завірюхи за вікном, ласкавий плескіт хвилі й урочисту тишу ночі – почула і, затамувавши подих, слухає сотні і тисячі років чудову музику життя” [8: 370].

На думку багатьох дослідників, молодший шкільний вік є оптимальним періодом формування естетичного досвіду. Я. Корчак наголошував, що дитинство – тривалі й важливі роки в житті людини [4: 15]. У педагогічній праці “Як любити дитину” він зазначає, що дитина недосвідчена, дивиться із зацікавленістю, жадібно слухає і вірить [4: 78], все, у чому можна пересвідчитись самій, вона хоче побачити, перевірити, випробувати [4: 90].

Таким чином, формуючи естетичний досвід молодших школярів, учителям початкових класів необхідно забезпечити емоційно-позитивний контакт дитини з різнобарв'ям кольорів, звуків, образів навколишньої дійсності з обов'язковим подальшим аналізом отриманої інформації. На думку дослідників, систематизація накопиченої чуттєвої інформації проходить певні етапи, зокрема: емоційно-образний вплив зовнішньо невідокремлених об'єктів; виокремлення окремих естетичних об'єктів й усвідомлення їх неповторних характеристик, естетико-виразних якостей; встановлення зв'язків між якостями об'єктів і настроєм, яке вони викликають.

Сьогодні все більше привертає увагу науковців ще одна особливість естетичного досвіду, що суттєво впливає на технологію його формування: зорієнтованість на принцип бінарності категорій прекрасного та виразного. Вчені [7 та ін.] зазначають, що естетична виразність – це всезагальна закономірність виявлення як зовнішньо, так і внутрішньо притаманних характерних особливостей живих організмів і неживих об'єктів. На нашу думку, педагогам необхідно пам'ятати, що в основі естетичного досвіду повинен бути закладений критерій не тільки естетичної довершеності, але і естетичної виразності. В іншому випадку, естетичне виховання й освіта перетворюється в односторонній процес нагромадження схематичного, спотвореного досвіду.

На основі аналізу результатів наукового пошуку вчених можемо констатувати, що дослідники виокремлюють різні передумови формування естетичного досвіду, як-от: активізація естетичного ставлення людини до світу [3]; рівень установок музичного сприймання; рівень розвитку естетичних потреб; збагачення виразних образів та ін.

Висновки. Отже, навчально-виховний процес у початковій школі повинен постійно урізноманітнювати досвід школяра, адже “постійний брак чуттєвих, культурних вражень (особливо на етапах початкового вікового формування дітей) сприяє виникненню ефекту естетичної “депривації” (культурного голодування)” [7: 133–134]. Тому, наголошують науковці, для гармонійного духовного й фізичного становлення особистості необхідне спілкування з навколишньою дійсністю, творами мистецтва, що сприятиме нагромадженню чуттєвого й естетичного культурного досвіду [7: 134].

На нашу думку, *естетичний досвід молодшого школяра* – це компонент естетичної діяльності, який акумулює найважливіші духовно-практичні аспекти взаємодії дітей з навколишнім середовищем та віддзеркалює особистісно детерміновану систему їхнього ставлення до світу. Педагогічні технології, що спрямовані на його формування, мають впливати на кожен елемент умовної тріади “розум – серце – дія”, тобто розширювати естетичний тезаурус школярів на образно-емоційній основі, збагачувати їхню ціннісну сферу та сприяти залученню дитини до естетичної діяльності. Мета формування естетичного досвіду молодшого школяра полягає в гармонізації стосунків дитини з природним і соціальним оточенням, що обумовить успішну соціалізацію та становлення поведінкових програм особистості. У нашому дослідженні готовність учителя до формування естетичного досвіду молодших школярів ми розглядаємо як професійно-особистісне утворення, яке забезпечує ефективність формування естетичного досвіду дітей і забезпечується єдністю цільового, когнітивного, аксіологічного та процесуально-операційного компонентів фахової підготовки.

Перспективи подальших досліджень. Розкривши особливості формування естетичного досвіду молодших школярів, у подальшому визначаємо доцільність дослідження проблеми підготовки вчителя до ефективного вирішення завдань естетичного виховання учнів на уроках гуманітарного циклу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвили Ш. А. Как живете, дети?: пособие для учителей / Ш. А. Амонашвили. – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
2. Естетичний досвід вчителя: теорія і практика: монографія / Н. І. Бутенко, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко та ін.; наук. ред. В. Г. Бутенко; АПН України, Український НДІ естетич. освіти, Рівненський екон.–гуманіт. ін–т. – Херсон, 1997. – 214 с.
3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву / І. А. Зязюн. – К.: Вища шк., 1976. – 176 с.
4. Корчак Я. Избранные педагогические сочинения / Я. Корчак; пер. с пол. К. Э. Сенкевич. – М.: Педагогика, 1979. – 474 с.
5. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст / Н. С. Лейтес. – М.: Педагогика, 1971. – 277 с.
6. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 3-е изд. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 576 с.

7. Печко Л. П. Накопление и активизация культурного и эстетико–художественного опыта в педагогическом процессе (средний и старший возраст) / Л. П. Печко // Эстетический опыт личности как условие освоения культуры в образовательном процессе школы и вуза: сб. науч. тр. / Л. П. Печко, М. Г. Назарова, Р. А. Куренкова и др.; Ин-т худож. образования РАО, Владимирский государственный пед. ун-т. – М., 2003. – С. 125–143.
8. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5 т. / В.Сухомлинський; ред. кол. О. Г. Дзевєрін, В. З. Смаль, М. М. Грищенко та ін.– К.: Рад. шк., 1977. – Т.4: Розмова з молодим директором школи. – 1977. – С. 392– 626.
9. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.–метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за заг. ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.: іл. – Бібліогр.: с. 186–188.

Толстых О.А.

**ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОПЫТА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ
КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

Автор статьи определяет роль эстетического опыта в процессе развития личности младшего школьника, уточняет понятие эстетического опыта личности и характеризует младший школьный возраст как период специфического развития духовного мира ребенка и начало осознанного отношения к красоте окружающей действительности.

Ключевые слова: опыт, эстетичный опыт, младшие школьники, формирование, особенности.

Tolstykh O.O.

**FORMATION OF AESTHETIC EXPERIENCE YOUNGER CHILDREN AS A PSYCHOLOGICAL-
PEDAGOGICAL PROBLEMS**

The author of the article defines a role of aesthetic experience in development of junior primary school pupils, specifies concept of aesthetic experience of the person and characterizes this age as a period of specific development of an inner world of the child and the beginning of the realized relation to the beauty of the surrounding.

Key words: experience, aesthetic experience, junior primary school pupils, formation, peculiarities.